

VASADI PÉTER

A tudatos megtérő

VALLOMÁS A KORSZERŰSÉGRŐL

Megfontolásaink végül – Rilke nyomán – arra utalnak, hogy a megéneklés (Gesang) olyan itt-lét (Dasein), mely Istenre irányul. Vajon nem kellene a teológiának föltagynia a tudományosság törekvésével, és inkább visszavonulnia a költői beszédbe, mely – Hölderlin nyomán – újból és újból kiteszi magát „az isteni” megmutatkozásának?

M. HEIDEGGER

1.

Amitől megragadó ez a mottó, nem az, hogy a teológia hagyjon föl a tudományossággal, bár Heideggernek ez az óhaja nem azt jelenti, a teológia hagyjon föl a tudománnyal. Ez annyi lenne, hogy a teológia hagyjon föl a teológiával. A tudományosság fogalma nem egyenrangú a tudomány fogalmával. Sőt, ahogy a hiteles költészet sohasem költői, csak a hiteltelen az, úgy a tudomány sem lehet tudományos, hanem egyszerűen egzakt, föltáró, következtető és következetes, előrehaladó. Ami tudományos, az nem a tudomány, hanem a tudományszerűnek álcázott s kényszeres agyonmagyarázás, nemritkán a rejtett hatalmi indítékok szorgalmazta fogalmazásszenvedély, az áltudomány. A költészet nem költői, a tudomány nem tudományos.

A mottóban Heidegger azt ajánlja, a teológia úgy legyen tudomány, hogy a lényegére és a formájára nézve *megéneklés* legyen, azaz ne nélkülözze a költői beszéd egyszerűségét, képviségét és intenzitását, ne hagyatkozzék arra a közkeletű tévedésre, miszerint a költészet létező nem-létezés a szellemben, mert „a költészet logika”. Ha a filozófia a nagy költészetre hivatkozik, s vele bizonyít, azért van, mert a lét s lényeg összefoglaló erejét s helyét fedezte föl benne, sőt éppen ennek a jelenlétnek a formával egyesülő azonosságát. Az Istenről szóló beszédet és tudományt meg lehet és meg kell énekelni, mert benne az emberi szív, vagyis a teljes emberi értelem, erő, akarat, a képességek és az elragadottság kórushangja szólal meg a legtárgyasultabb gondolatmenet esetében is anélkül, hogy ezoterikus vagy összekevert volna, s így teszi ki magát újra és újra „az isteni megmutatkozásának”. Ez a beszédmód és az ezt megelőző gondolkodásmód könnyen lehet az üresen általános vagy – ami nem áll messze ettől – közönséges és a rejtjelesen túltechnicizált kifejezésmód meghaladása, amelyen elmondhatnánk mindent, mit az ember a kezdetektől tud Istenről, a kinyilatkoztatásról, a hitéről, nem adva föl semmit a létről és a lényegről máig szerzett ismereteiből. Ilyen lesz talán a következő század, századok hithirdetésének nyelve, mely majd a rideg uniformizáltságot nem tűrve szétágazik a sokféleségben, lévén, hogy a művészek mint olyannak a sokféleség alaptörvénye: sokféleképpen fogunk beszélni az Egyetlenről, s ez az Egyetlen tökéletesebb tükröződéséhez vezethet. Blaszfémianak hangozhatik azt állítani: az üres közönségeség globális elterjedése készlet minket arra, hogy lemondjunk az exkluzív tolvajnyelvről, s az egyszerűség, egyszersmind az egyszerűség felé mozduljunk el, és nem csak beszédmódban – mégis, van benne igazság. Hűség és megnyílás, azonosság és azonosulás kettős-egy feszültségét nem takaríthatjuk meg, ha akarjuk is azt, ami a kötelességünk: minden alacsonyat beoltani a magasságokkal, hirdetni a hitet, mint életet, megvallani, hogy a lélek éltet, a test – önmagában s önmagáért – nem használ semmit. Nem beszélhetünk az „új”-ban Istenről

úgy, hogy az emberről hallgatunk, s nem beszélhetünk az emberről igaz módon úgy, ha letagadjuk mellőle Istent, sőt úgy még kevésbé, ha kitagadjuk belőle.

Ha az ember józanságának csúcán, vagyis egy emberfölötti pillanatában elhatározná, hogy csak Istenről beszélne, előbb-utóbb emberi, evilági dolgokba botlana a nyelve. Isten az ember által, az emberben, az emberek között van mint ige (tehát mint nyelv), mint liturgia, mint lét (sőt mint létezés). Aki így s ennyire van, arról vagy nehéz, vagy nem lehet sokat beszélni... Ha az ember józanságának csúcán, azaz egy emberalatti pillanatában őszintén merne az emberségéről beszélni, annyi bajról, bűnről, szenvedésről, sötétségről és szeretetlenségről kellene szólnia, hogy előbb-utóbb Isten nevébe botlana a nyelve. Az ember Isten által, az isteni jelenlét szelíd örvénylésében igazán ember, vagyis olyan teremtmény, aki reményből él; a remény – Weizsäcker szerint – a jövőnek, a lehetségesnek az észlelése.

A költészet az, ami az emberről, az emberiről szól, de az istenire gondol. S ha az isteniről akar szólni, az emberről, a világról elmélkedik. S mindkettőről érzékletesen, sőt érzéken, ürügyet, kivételt, illendőséget nem ismerve. Istenről istenien nem tudunk beszélni, mert végletesen, teljesen, a létezésünket fenéig kimerítve vagyunk emberek. A költészet nem versek gyűjteménye, hanem az ember visszafoghatatlan kimondásvágya s – ha divatjamúltnak ítéltetett is ez a szó – ujjongásösztone, még akkor is, ha a szív keserű, komor, vészterhes vagy rémeket lát. Mert azért ilyen, mivel nem hagyják élni, ha pedig az ember nem élhet, akkor szitkozódva halni akar, előbb csak a szándéka szerint, majd valóban. De a költészet nem biztonsági szelep, hogy rajta át távozzék a túlgöz, a túlfűtöttség, hanem fölkiáltás, útkeresés, sejtelem; vágyakozás és fenyegető könyörgés egyszerre az igazi valóság után. Ha az embernek nem lesz költészete, akkor már nem akar magának s magával semmit. S ennél csak egy rosszabb van: ha a semmit akarja magának.

Szerencsére ezt az embernek a legnehezebb akarnia, mert még a semmit is *valamiként* akarja. Az ember akarata, mint az egyik legmélyebb tulajdonsága, alapjaiban jó s talán elronthatatlan, ha nagyon sebezhető is. Mert az emberi *jó*-akarat mögött az életöszton lüktet, tudván azt, hogy rosszként maga az ember is elpusztul, s vele a világa. Ezért, mint személy, minden ember költő, a szíve mélyén írja a maga mások számára olvashatatlan versét, vagyis tudja, látomása van arról, mi s hogyan lenne jó neki, s nem nyugszik addig, míg valamennyire meg nem valósítja az életében.

2.

Tudatosan megtérni nem más, mint fölismeri a megtapasztalt veszélyt, hogy személyesen sodródhatunk el a személytelen semmibe, ami van valahol, addig pedig a globális méretű önzéstől, a hazugságtól és a lealacsonyodástól átitatódva elveszítjük magunkat, illetve elveszünk a létharcban. Lassan fölmorzsolódik a természetes és természetfölötti ellenálló képességünk; magyarul: elkerülhetetlenül leépülünk. Nem kutatjuk, mert a különböző élethelyzetekben nem is kutathatjuk, ki hisz s ki nem. Aki észleli a süllyedést, és fölüti fejét az életveszélyes disszonanciák láttára és hallatára, az valami mást akar; öntudatlanul rálép a megtérés útjára. Az ösztönös és a tudatos megtérés között hosszú idő telhet el, az ember forgatja magában az eszmélődés Rubik-kockáját, s egyik buktató jön a másik után. Amiről talán a megtérés kezdeteitől a végkifejletig a legmélyebb bizonyosságot kapja az ember, az, hogy a hitben, a megelőlegezett hitben is együtt van Isten és ember, kétségeskedés és föl-fölbukkanó remény, időben élt valóság és Kozmosz, személy és emberiség, szó és csend, igen és nem, jó és rossz, egyszerűség és átláthatatlanság, törvény és szabadság. Mi több, a hit előtt gyakran világosabban látja az ember az egzisztencia roppant törekenységét, mint amikor már „benne van” a megtérés folyamatában. Szent az, aki az ellentéteknek ezt a konvergenciáját, a Lét irányultságát a Centrum felé – mondhatnánk, egy adott pillanattól fogva – vakító élességgel látja, és keletkező egységként, majd azonosságként éli át. A létezés liturgiája az emberi szívben megy végbe.

A létezés liturgiája azonban nem azonos a hívő létezés liturgiájával. Az ember és a hívő ember legalább annyira különbözik, mint amennyire hasonlít. A hívő ember minőségi változást vél fölfedezni ahhoz a korszakához képest, amikor még csak létezőnek tudhatta magát. Oly különbséget, melynek csak egy részét – s a kisebbik, a kontúrosabb, az észlelhetőbb részét – képes mind elmondani, mind átérezni. Változásának nagyobb, fénypontos, de homályos részéről csak jelzéseket ad, s inkább

tekintetének növekvő világossága, mint szavainak ésszerűsége mutatja a mértékét. Az embert mégis a kereső, a lét-hiányait elszenvedő korszakában érik a legmélyebb benyomások a kiszolgáltatottságáról, a magányáról, a veszendőségéről, s ezek a benyomások megtérésének folyamán fokozatosan elhalványulnak, de el nem múlnak, jelölnek annak, más dimenzióba érkezett. Hogy milyenbe s hogyan, arról később szólunk.

A megtérést megelőzi az általános és személyre szabott, mindenféle erőszak elleni fölháborodás, a méltóságában sértettnek megdöbbenései, amik kemény visszautasításra sarkallják; esze ágában sincs megbocsátani, dühöng, káromkodik, kifakad, küszködik; föllázad az elnyomásra. De tehetetlen. Ezért elkeseredik, létében összehúzóódik, vagy ami rosszabb: összezsugorodik. A lázadót a megalkuvások – alig – titkos szövetségéből hasznot húzó környezet kipellengérezzi, megmutogatja, vagy rács mögé dugja. Az csak enyhébb elkülönítésnek számít, ha előszeretettel értik félre, sőt fölfedezve értékességét, folyamatosan félremagyarázzák. Kiterjedt hazai és nemzetközi szervezetek gondosan szőtt hálójukba ejtik, mert aki minél eredetibb, annál veszélyesebb. A létező megtapasztalja az értékek nyílt megvetését, az értékek megvallásának összehangolt akadályozását. A helyzet úgy van megszerkesztve, hogy a létezőt kimagyarázkodási kísérletei mind hasonlóbbá tegyék ahhoz, akit ráfognak. Tartósan beárnyékolva fokról fokra elhiszi, joggal gyanakszanak rá. Világosként érzi magát sötétnek. Elítélik, megróják, elfordulnak tőle. Nem is csoda, hogy végül meggyűlölik; mi mást lehetne kezdeni egy ilyennel? A közélet, a hétköznapi forgalmában nyüzsgő társadalom (közösségről már régen nem beszélhetünk) rögtönítélő bíróságként is megállja a helyét. Ha veszi magának a fáradságot, és a létezőn elidőzik fáradt, lusta, a többségi előjogoktól enervált, ám tévedhetetlen tekintete.

A létező a nyomás alatt szorong, levegőért kapkod. Mi történik vele? Ki akarja ezt? Senki. Mindenki. Miért? Tett valami rosszat? Ki tudja. Ha nem tett, az a bűne, hogy bármikor tehet vagy tehetett volna. A legfőbb vétke, hogy egyáltalán van. A létező egyszerre azon veszi észre magát, hogy bár elnyomásával s elnyomóival egyet nem ért, a különítéletbe belenyugszik; ajándék még a ritka levegő is körülötte. Nem is tudja, döntő fordulóponthoz érkezett, krisztusi alaphelyzetbe: szenvednie kell, minthogy igaza van. Rosszul ítéli meg őt a kívülálló, amikor úgy véli, föladta. Nem adta föl, csak beljebb húzódtott, áttekinteni kiélezett helyzetét. Ártatlanságát ugyan állíthatja, de miközben elemzi magában, rá kell jönnie, csakugyan nem ártatlan. Ha képes elfordítani tekintetét sérelmeiről, hűvösen szemlélve azt, ami történik vele, igen sokat tett. Ha önsajnálattal nélkül van erőnk tényleges állapotunkat tudomásul vennünk, megvilágosodunk. Ez a világosság mindig csak azoknak adatik meg, akik vereséget szenvednek. Győztesnek, erősnek soha. Fölfedezzük, hogy nemcsak a rosszakarattal támadott meg bennünket, hanem a háttérben ezerféle gyöngeség, irigy ítélet, félelem és pszichózis. Nemcsak a gyűlölet, hanem a szerencsétlen romlottság. A sunyi elszántság, amely betegesen és mindig győzni akar, ha az életébe kerül is – gyakran valóban abba kerül. A zsoltár szavai szerint a gonoszokat a gonoszságuk malma őrli föl. Ebben a helyzetében észleli a létező, hogy a létharcot irgalmatlan szomorúság, öngyilkos sietség szövi át; a kiszolgáltatott fegyvertelensége pedig szükséges az erős megmaradáshoz, a szemlélésben bátorság van, és a hallgatás elhallgattatja a vádaskodót.

A sanyargatott létezőben kezdetét veszi az emberi színeváltozás.

3.

Aki a bajok meg nem szűnő, csak szüneteket ismerő folyamatát tapasztalja, s megéri, hogy nem az esetenkénti baj a rossz, hanem maga a létezés ingoványos, vagyis emberileg kiszámíthatatlan kimenetelű időszakokat él át, az – ha kezdetben és szóban el nem is ismeri – rajta túl való, vele törődő gondviselés után kutat. Csak lassan fogja föl, hogy kell ugyan lennie Gondviselőnek, aki azonban nem szkafander-raktáros, és mindenféle rossz ellen ad híveinek egy áthatolhatatlan bujkát, hanem Az, Aki Van, ezért minden bajban vele *él*. Ez viszont abszolút bizonyos. Az emberi lét teljes egészében az ember kezébe tétetett, tehát az életével tehet, amit akar. Ebből következik ennek látszólagos ellenkezője: lehetséges az is, hogy az ember életével semmi egyebet nem tesz, csak amit a Gondviselő akar. Ha az ő akarata egybeesik az ember akaratával, akkor a létező életében nem a bajos vagy baj nélküli szakaszokat tartja számon, hanem az életidején lassan átszüremkedő isteni hatóerőt, amit hivatásnak, küldetésnek, tanítói, papi, művészi, prófétai elhivatottságnak vagy akár Isten akaratának nevezhetünk. S mivel Isten szeretet, magától értődő, hogy az isteni akarat szerint az emberi élet

lényege a szeretetre való képesség, azaz minden egyes emberi élet földadata hivatásként nyilvánul meg, s kap nem emberi eredetű alátámasztást; hogy ez mennyire így van, arról könnyen meggyőzheti a kételkedőt egy villamosipari szakmunkás vagy egy abádszalóki kisgazda, mondjuk... Olyannyira erős az emberi életen átütő isteni hatóerő, hogy egyszerűen lehetlenné válik a létezőnek nem élnie, és nem hirdetnie rendeltetését, ha ideig-óráig eltitkolhatja is. Függetlenül attól, hogy milyen környezetben él. Mivel a mindenkori, de kivált a mai globális emberi környezet szennyezettsége félreismerhetetlen jegyeivel beletolakszik a szereteten nevelődő ember éles figyelmébe és tág látóterébe, föl kell fedeznie, hogy ellenséges, de legalábbis nehezen tűrő környezetben kell élni. Milyen ez a környezet?

Mindenfelé a hazudozás járja stílusgazdag változataival, a kijátszás, az igazság vagy a pusztá tények elfödésére kiagyalt metabeszéd, a mind kíméletlenebb mohóság kaméleon-színjátéka és angolnatermészete, a megfoghatatlan és elkendőzött bűnözés, s nyomában a keserűség; ez lenne a valóság? Ha igen, minden okunk megvan arra, hogy a szeretetről s a szellemről beszéljünk, s hirdessük mint evilági létezésünk alapját; nem hallgathatunk csak azért, mert süketek a fülek, vagy úgy tesznek, mintha süketek volnának. Ha valaki azért hallgat, mert ráparancsolták a csöndet, az vagy fél, vagy nem hisz abban, amit mondania kell, pedig tulajdonképpen a hétköznapjaiban jól-rosszul teszi is azt. Az idő sürget. A világban mind riasztóbb jelei vannak, hogy az embertelenség már jóval túllépte ez elviselhetőség határait. Ki hogyan bírja, de mindnyájan érezzük, hogy a létünk van megtámadva, és ez a támadás vagy erőelvönás – mindegy, minek nevezzük – törvényes eljárásokba burkolózik, a hatalom ilyen-olyan pompájába, diplomáciai mosolydömpingbe. Megroppantó hatása van ennek; élni akarunk, mint az élők, de itt is, ott is ezer csatornán vagy erecskén szivárogo el életerőnk, a személyes jövő megtervezése, a mindenfajta emberi lehetőség, az emberi szív vágyta testi-lelki szabadság. Életük teljes kudarcának szakadéka felé törzsek, tömegek, nemzetek tántorognak, megállíthatatlanul.

Emberellenes állapotok közepette élünk, nevezzék ezt bárminek vagy bármi reális következményének. A „nyomorító hatalmak” az erőszak szótárának szavait használják, a szeretet szavait vagy nem ismerik, vagy legyintenek rájuk; jobbik esetben értik, de mellőzik. Így a társadalmakban fölgülemlett feszültségek előre megszabhatatlan irányokban keresnek kiutat. Mivé lesz az ilyen hullámverésben az ember szeretetképessége? Hogyan szeressen az, aki betegségében úgy legyöngült, hogy vonszolni se tudja magát? Ha télen folyton fagyoskodik? Ha nincs pénze, hogy megvegye a gyógyszerét? Ki merészel szembenézni az örökösen jóllakottak közül azzal az iszonyú váddal, amely az éhhalál küszöbén egy néger kisfiú szeméből süt ki? Mi lesz, ha az általános közönyben a jó szándékú bárány farkassá változik? A szeretet mint emberi képesség külső ráhatás nélkül is szembeszegül az önzéssel, ellenőrzés nélkül is az emberiség korlátai közé szorítja érdekeinek érvényesítését, nem tarol, ha elég szedegetnie, biztatás nélkül is irgalomra hajlik, ha másért nem, hogy maga is számíthasson mások irgalmára, alkalomadtán. De az elgyöngített és kifosztott ember fanatikussá, kegyetlenné és vakká válhat; ezért nem jó dolog túlfeszíteni azt a húrt, amely a szív átmérőjeként finoman rezeg.

A tudatos megtérő, mielőtt az Evangélium után nyúlna, s a szűk ösvényre lépne, melyről majd meg fogja tudni, hogy az életre visz, leszűri magában azt a végső tapasztalatot, hogy ez az emberségével érvelő, sőt hivalkodó század *alapjaiban* embertelen, bár valódi tiszta vízre és a lélek, a szellem képletesen tiszta vizeire szomjas. Ez a szomj azonban megfér a vérszomjjal. Sőt, e kétféle, egymással ellentétes szomj skizofrén kapcsolatban munkál e században. Diktátorainak (diktálóinak) túlbeszédei s megtévesztő okoskodásai el akarják földni a féktelen hatalomvágyat, mely önmagát gerjesztve s pénzimádattal fűszerezve olykor a maguk, de legtöbbször ártatlanok tömegeinek pusztulásához vezet. A század monumentális és túlfinomított gépezetében mind többször állnak elő működési zavarok, a felelősök álegyszerű, erkölcsihiányos, követhetetlenül kusza gondolkodása a bekövetkező biológiai, gazdasági és mentális katasztrófák esetén csődöt mond. Tipikusan átmeneti korunk folytonos önellentmondásokkal küszködik, a veszélyforrások még humánus tervek s körültekintő figyelem ellenére is szaporodnak; a konkrét bajokat nem lehet virtuálisan megoldani. Az emberi tévedések, az önzés elkendőzése és a kifejezett hazugságok oly mértékű zavarokat okoznak a mindennapi életben, hogy a létezőnek ki kell mondania: az erkölcsiség (ami kiment a divatból) már nem elég – gyökeres fordulatra, fordulatokra van szükségünk, ha élni akarunk.

4.

E helyzetkép talán külsőnek, fölszíninek tetszik. A létező most megkísérli, hogy alálásson; vagy áthatol a fölszínen, vagy mintegy fölhasítja, fölemeli, s ellenőrzi: a belső történések egybevágnak-e a külsőkkel. Mit lát most? Míg maga egyre közelebb kerül ahhoz, hogy – tudatos megtérésének jeleként – kimondja a TE-t Istennek, addig az AZ-világban, vagyis a dolgok, a tárgyak, az elidegenítő hatások világában nemcsak hogy nem mondják ki a TE-t, de mintha már azt sem tudnák, ki kell-e mondaniuk, mi az, amit ki kellene mondaniuk s miért, *mit* mondanának ki benne, s miközben már nem is érdekli őket e súlyos szükségük, alig mondhatnák ki másként, mint jajkiáltásszerűen. Pedig a TE és az embertársnak kimondott Te egymás követelménye. Egyik nélkül nem lehet igazán kimondani a másikat, vagy csak olyan torz, tiszteletlen, önvészélyes és silány hangnemben, amelynél jobb a hallgatás (F. Ebner és M. Buber nyomán). Látja már a létező, hogy TE-mondás nélkül csak hányódik az ember a kinti-benti viszontagságok között, kérdéssé tesz magában elemi bizonyosságokat, képtelen hiedelmeket bálványoz, hiszékenysége az elmezavarral határos, s észrevétlenül fonódnak körülötte az áltató és altató politika, a lélekvesztés és az egyházimitáló babona hálói. Beszél ugyan, de mintha a semmit ragozná, s fölül a kápráztatónak. A kápráztató látszólag ura minden helyzetnek, irányít, lemér, kimér, gesztikulál, eloszt és megoszt, szakszerű benyomást kelt, holott nem ért semmihez, csak a hatalomhoz; illetve ahhoz a legkevésbé: végzete a lelepleződés.

Ha az AZ-világ kapcsolatba kerül a föleszmélő megtérővel, váratlanul lehull róla a mértéktartás álarca, s igen ingerült lesz; mintha a valahai, de mára már elrontott esélyének megvalósulásával szembesülne; korszerűtlen! – süti rá a bélyeget. Ez az a szó, az a fogalom, amelybe kéjesen bolondul bele a világ, mintha azt mondaná: nincs benne igazság! Pedig az igazság az, amiben legkevésbé hisz. A megtérő azonban már nem bízik ebben a tudásban. Sejtí, hogy igazi tudás ott van, csakis ott lehet, ahol a „szent” (bár e szó még szorongató bizonytalanságokat ébreszt benne), ahol a TE van. És gondolkodni kezd: honnan lehet tudni, mi a korszerű, ha az, amit korszerűtlennek mondanak, a múltjára hivatkozhat, s ráépülve ért el a jelenébe? E folytonosságában akkor korszerűtlenként lép be a jövőjébe? Ha viszont múltja van, jelene s jövője is, akkor mitől korszerűtlen? És ha a korszerűtlen korszerű *is*, akkor az, amit korszerűnek mondanak, de se múltja, se jövője, csak ellobbanó jelene van, nem az a korszerűtlen? Vajon nem úgy van ez, hogy a korszerűnek elszánt, sőt diktatórikus és lázas keresése, erőltetése az üresség, a megüresedés jele? És a minden időben jó, szép és igaz a korszerű? És ez a szó nem a „viseletet” illeti, hanem a lényegét? És e lényegből kivetülő, kisorjázó, kisugárzó számtalan formát? Ha pedig nem így van, akkor talán maga a kor korszerűtlen? Ki gondolta volna, gondolja a megtérő.

Ha van érzéke a művek megítéléséhez, tudhatja, hogy a szellem korszerű megjelenítése sosem volt gondja a jelentős művészetnek, csak a kísérletezésnek, a dilettantizmusnak, ahogy lélekszakadva lohol a *legek* után, vagy a művészet ürügyén fontoskodó spekulációnak. A jó művész, a mély hit mindig belül bírta a formát, mintegy korlátlan s kész tárolásban, maga se nagyon értve, hogyan, onnan jött ajkára a szó, csúszott kezébe az eszköz, a testesítés külső-belső eleme vagy egészének típusa, kifejeződése, képlete, a megszólalás, az imádás, a liturgikus mozzanat vagy mozdulat módja, szépsége, tónusa. Viszont biztos, hogy a begyökerezettség korszerű. A mélység. A többlet világossága a szellemben, a hitben, az eleven ráhangolódás. Korszerű a jelekre figyelő s minden irányú érzékenység. A mozgékony és mozdulatlan erudíciók egyensúlya. Korszerű egy ember születése, élete és halála. Korszerű a fölületességnek, a hirtelen ítéletnek, a képmutatásnak elutasítása. Mert a Teremtő megfontolása az, hogy egy ember ne 1453-ban, hanem 1998-ban éljen. Korszerű, hogy e tény jelentőségét fölismerjük. Ezekből következik, hogy az (érzéketlenség) ateizmus(a), az AZ-világ süket dologisága, a tárgyak, az evilág istenítése azért abszurd, mert – történetileg is – a lehető legkorszerűtlenebb. A tudatos megtérő számára korszerű, hogy a mozdulására sürgető jeleket együttthatásukban szemlélje.

Ez az együttthatás a létezőnek már nem a magatartását érinti, olykor *rázkódtatja* meg, hanem belső figyelmének kiterjedt rendszerét, mely magát a lényegi megismerést szolgálja. Mind több „életbevágót” tud már, mit sosem tanult. Ez a (lélek)ismeret lehet igen magas hőfokú, éber, megkülönböztető, ítélő, gyöngéd és erőteljes, már-már csalhatatlan, de lehet meghátráló is, elbizonytalanodó, tisztátalanul

összemosódó, visszaeső. A „sok” láttán elijedt. Pánikos. Megszédült. Aki fölfelé veszi útját, annak lábizmaait a bátorság erénye készíti ismétlésekre. Aki folyton a megtett lépéseket kevesli, s visszavisszanéz, az elfárad, leül, elterül a földön; általában korábbi szintje alá süllyed; fölfelé nincs megállás. A fölismert igazságot nem követni rombolóbb, mint föl nem ismerni az igazságot... A hitben kiteljesedő élet- és látásmód nemcsak mélységben, hanem tágasságban is láttatja a megtérővel a létezés tájait, s ezzel is edzi, erősíti, alakítja, föl-fölforgatja a személyes életét s úgyszólván rétegenként a lelkét, a szellemét. Van azonban ebben a „szemmel kísérhető” átalakulásban egy titkos, homályt kedvelő pont is, ha éppen nem a Középpont, „aki” amiben éppen benne van, azon egyszersmind túl is lendül, „aki” indítja, áthatja s be is fejezi a lélek legbenső folyamatait: a Szentlélek. Intése, serkentése, figyelmeztetése, égő mozdulatlansága, sugalma, jól érthető sűgása, biztatása, kifejezhetetlenül finom óvása, máskor a nyers „nem!”-jei s öröme elkülönülnek a megtérő belső megszólalásaitól. Innen, Tőle már nincs visszaút.

5.

A létező tudatos megtérésének „megéneklése” az, hogy átélte szabadságát följánlja, majd odaadja Istennek. Ez a tette nagy érettségét tanúsítja. Azt már most is sejti, amit csak később tud meg, hogy Krisztus „legszebb s legnagyobb ígéretei” fogannak benne, megvédve őt a világ „romlottságaitól”. Figyeljük meg ezt az elragadó logikát: legyetek „igen buzgók, és mutassátok meg sorjában hitetek által az erényt, erény által a tudást, tudás által az önuralmat, önuralom által az állhatatosságot, állhatatosság által az istenfélelmet, istenfélelem által a testvéri jóindulatot, testvéri jóindulat által a felebaráti szeretetet” (Péter 2. levele 1, 6–8.). S hozzáteszi, ha ezeket bírjátok magatokban: „nem leszek sem restek, sem gyümölcstelenek Urunk... teljes megismerésében.” A javak sora tehát: hit – erény – tudás – önuralom – állhatatosság – istenfélelem – jóindulat – szeretet. Mindegyikre a rákövetkező épül, s mindegyik az előzőkkel több. Így lesz a hitből szeretet. Ugyan melyiket nélkülözheti a teljes ember? Ki ismer korszerűbb lelki-szellemi létrát ahhoz, hogy egy szürke tucatlény szabad személyiséggé növekedjék?

Írásunk korábbi részletében azt mondtuk, a tudatos megtérő hitre jutván létezésének egy más (örök új) dimenziójába érkezett. Ez a föltámadásainak dimenziója. A döntő pillanatról (amely akkor is valamiképpen pillanatnyi, mivel átfordulás, ha hosszú, netán lappangó folyamat), a pillanatról nem sok bizonyosat tudunk. Minden megtérő másként éli át; van, aki (nincs rá jobb szó) lélegzetelállító fölfedezésként, más megszólítottnak érzi magát, s van, aki megundorodik korábbi testi-lelki vakságának tetteitől megvilágosodásában. Abban a megtérők egyetértének, hogy fölszabadító s egész lényüket érintő megmenekülésnek érzékelik a hit örömét. Ha van öröm, vagy legyünk szerényebbek, ha van bennünk vágyakozás az öröme, és nem lehet, hogy ne legyen, akkor Isten csak öröm lehet, a test, a lélek túláradó, de egyetlen mozzanatra sem kötelező öröme. A megtérőnek talán nem is a tanításból, hanem ebből a szó szerint értendő életérzetéből következő bizonyossága, hogy bár van halál, de nincs megsemmisülés, vagyis ez a fajta létöröm nem szűnhet meg, nem képes megszűnni, folytonosan árad és személyesedik; boldogsággá lesz.

A tanítás nem kisebb vagy kevesebb ennél a fölismérésnél, hanem ebben a makacsul titokzatos és végső hittényben összegződik: Jézus Krisztus, az Isten fia föltámadt, alleluja! ... Ez gátszakadás. Ami rossz a világban, rossz marad. Mert nem lehet semmit akarata ellenére jobbá tenni. Ami tetszhalott ebben a világban, az még életre kelhet benne. A gonoszság új s még újabb ötleteket agyalhat ki, rombol, megmar és áskálódik, de soha többé nem fogja az ember elfeledni, hogy volt, s mivel volt, kell hogy legyen Valaki, aki nem teketóriázott a Gonosz lélekkel még a szégyenfáján sem, elsárgulva, kihűlve, végleges bágyadtságában sem. Ezért Atyja, akár tetszik egyeseknek, akár nem, akár vitatják, akár lemeszelik, Atyja kimondhatatlan szeretetében és szeretetének óriási hatalma által föltámasztotta őt a halálból. A Fiú az, aki „rostról rostra megtagadtatott” (P. Emmanuel), s ma is megtagadtatik. Nem csak úgy általában tolták félre az útból, hogy na, uram, szedje csak a sátorfáját, időszerűtlen volt maga akkor is, az ma is, méltóztassék helyet foglalni a történelemnek becézett káosz panoptikumában, ott a helye; nem csak úgy általában mellőzték. Ízről ízre szedik szét ma is a személyét, a szavát, az Egyházát, hogy tűnjön el végre. Szelídsége okán talán meg is tenné, de erre már nincs mód;

kiakolbólítottuk az időből, visszajött a „mindenütt”-be. Nem ezt akartuk, de – hála Istennek – így sikerült. B. Häring, a nagy, nemrég nyolcvanöt évesen elhunyt redemptorista szerzetes morálteológus azt mondta: Krisztus és Egyháza nélkül kártyavárként omlana össze ez az akármilyenek mondott világ egyik napról a másikra; vele is nehezen készül, hát még nélküle.

Ha a tudatos megtérő rátalált Krisztusra, hamarosan tapasztalhatja, hogy újra meg újra meg kell őt találnia, mivel birtokolhatatlan; ezentúl szabadon keresheti. Nem műélvező, nem tüsténkedő módján, hanem nyitott szemmel, éberén. Aki igazán keres, ezt teszi mindenben, azaz nem kerülheti el, hogy gondolkodjék az eszével, a szívével, egész emberi lényével. Ismerjük a biztatás szavait: aki keres, az talál is. Sőt, mindig valami újat fog találni. S mind szívósabban keres, hogy még többet találjon. A keresés és a találás paradox feszültségében válik egyé kettejük szeretete. Ez a szeretet, ez a hullámozó egység a befogadás, a kiemelés, a selejtezés, a földolgozás által és a régiek mint újnak fölisméréseként formálódik valóságos művészetté. A megtérő tehát vagy lelki-szellemi intellektussá lesz szükségképpen, vagy vallásos szokások hervadozó gyakorlójává. Ha a hit adta szeretet világossága mozgatja a képességeit, a tehetsége is ebben a szellemben és szabadon bontakozik ki. Ezért gondolkodását az értékek föltétlen tisztelete jellemzi, s nem a felekezeti sajátosságok tartják távol őt a rossztól a világban, hanem a kíméletlen kritikája. S maga *a jó* teszi otthonossá mindenütt s a szellemben. De ugyanezzel a kritikával illeti az Egyházban is hódító talmi, szakszerűtlen, giccses szóbeli s zenei álműveket vagy értelmező irányzatokat, amelyek – kihasználva az örök életű fideizmus naivitását – lehetnek akár divatosak is.

Aki valóban szeret, nem tündökölni akar mindenáron, hanem tanulni. A megismert világ bennünk válik bensővé. A hit a világ folytonos bensővé válásának kohótüze, ezért minden erővel raknunk kell ezt a tüzet. Krisztus követelménye nem az, hogy jó szimatú, korrigált, elhevergető, spekulatív és ügyes emberek legyünk, hanem újak. Tudatos megtérők, akik nem szégyellik – bukásaik, tévedéseik után, gyarlóságuk tudatában sem – föltámadásaikat.

A vallás nem más, mint a „megénekelt” hit.